ARMENIA, Journal en langue Arménienne fondé à MARSEILLE en 1885

ԱՐՄԱՆԻԱ

ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ ԿԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԱՅԼՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ամբողջ 34րդ տարեշրջանի (1918 օգոստոս–1919 յուլիս) բաժնորդագինն է 20 ֆրանգ. Թիւրքիոյ և Պարսկաստանի համար 10 ֆրանգ, կանխիկ: Ամսական բաժնորդագինն է 2 ֆրանգ. Թիւրքիոյ և Պարսկաստանի համար 1 ֆրանգ.: Նմուշակ կամ գրամ դրկելու ատ հասցէով.

M. PORTOUKALIAN
Directeur du journal *Armenia*
MARSEILLE (France)

ԼԴ ՏԱՐԻ
ԹԻՒ 48

1919 ՅՈՒԼԻՍ 2 Դ.
(Հ. Տ. 1919 Յունիս 19)

ՊԱՏՄԱՆՆԵՐ

Թղթագրութիւնը եթէ հարկ համարի, հատուածելով և կամ մասամբ միայն կը հրատարակէ իրեն ղրկուած գրութիւնները: Պարտաւոր չէ վերադարձնելու չհրատարակուած ձեռագիրները:

Յանուցումներ կընդունուին հայերէն և ֆրանսերէն լեզուով:

Յանուցման 1 միլիակ գիրը 1 սանթիմ կարժէ. 1 գլխագիրը 2 սանթիմ:

Les annonces en français et en arménien sont reçues au bureau de la Rédaction : Place Alexandre-Labadié ,17

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Մահապարտ Թիւրքիա. — Հայանպատ մեծ միթինգ Լոնտոնի մէջ. — Ամերիկա եւ Հայաստան. — Հայերը Սերպիոի մէջ. — Գլեմանսոյի պատասխանը Տամատ Ֆէրիտ փաշային. — Թիւրք առաքելութիւնը. — Գերմանիոի հետ խաղաղութեան դաշնագրի ստորագրութիւնը. — Տ. Ուիլսընի Ֆրանսայէն մեկնումը. — Մեր տեսակցութիւնը Հայաստանի վարչապետին հետ. — Միսիթարեան Հայրերը Եգիպտոսի մէջ. — Տրապիզոն. — Անցուդարձ Մարսէյլէն. — Ցօգոդէօր Գաբրիէլեանի մահը. — Իտալիա. — Փոքր — Ասիոյ Արեւմտեան մասի ընդարձակ քարտէզը. — Յանուցումներ:

ՄԱՀԱՊԱՐՏ ԹԻՒՐՔԻԱ

Գերմանիա, կամայ թէ ակամայ, ճանչցաւ իր պարտութիւնը և պատասխանատուութիւնը. իսկ Թիւրքիա իր կայսրութեան կէսէն աւելին նիւթականապէս կորնչցնելէ վերջ, կը յամառի տակաւին պահանջներ ու պատգամներ արձակել իբր յաղթական. ոչ միայն այսքան, այլ նաև այնքան անպատմելի վայրագութիւն. Ներէ յետոյ կը յամառի տակաւին ինքզինք արդարացնել և զոհերան զոհերի պատմուճան հագցնել. Մենք չենք զարմանար, ոչ մէկ ազգ այնքան լաւ կրնար ըմբռնել թիւրք հոգեբանութեան ստոմոքսութիւնը և կեղծիքը, որքան Հայը. պիտի զարմանանք ու ապշինք այն ատեն միայն երբ յաղթական Եւրոպան այս անգամ ևս խաբուի կամ գայթագողի մրցակցութեամբ ձգտի արեւելահայոցէն կանգուն պահել թիւրք ներկայ պետութիւնը որուն փաստ մը ըլլալը իրենք հռչակեցին ասկէ տակաւին կէս դար առաջ իսկ և որուն ոճրապարտ գոյութիւնը յատկանշական ամօթ մը պիտի ճնայ քանգակուած քաղաքակրթութեան պատմութեան մէջ:

Թիւրքիա իր գոյութիւնը ցարդ կը պարտի Եւրոպական պետութիւններու չափակցական պայքարին որմէ ինք, պէտք է խոստովանիլ այս դիտցաւ ճարպարօրէն •գործել: Ամէնքն, այժմ որ ապրումներէ հը զօրացողը՝ Ռուսիա՝ քայքայուած է իբր աշխարհակալական պետութիւն և Ֆրանսա ու Անգլիա իրենք իսկ Թիւրքիոյ նեցուկ ձեռնոցը ընդունելով պատերազմ յայտարարելու անոր դէմ, վերջ տալու համար անոր եղեռնապարտ գոյութեան, ա՛լ ի՞նչ արգելիչ պատճառ կրնայ մնալ որ Թիւրքիա օգտուելով Դաշնակիցներու ներոգամտութենէն, իր ոճիրները նուիրագործէ անգամ մը ևս:

Թիւրք պատասխանները թող չառարկեն նաև թէ թիւրք ժողովուրդը անմեղ է պատերազմին հրատարակութեան մէջ. Թիւրք ամբոխն էր որ այն ատեն աշխարհ կը թնդացնէր «Հ՛րպ խոթէրիզ» ազազակելով: Նոյն Թիւրք ամբոխն էր որ քրիստոնեաները կատարելու ամենանուրբ բարբարոսութեան մանրամասնութիւնները յոյց տուաւ: Եթէ իրօք անգիտակ էր ան, պէտք է ուրիմն իր տգիտութեան և անխելքութեան պատիժը կրէ, ապրելով խնամատարի մը ձեռքին տակ, փոխանակ յանգնելու իրմէ բարձր ցեղեր կատաւարելու՝ բիրտ ոյժի զօրութեամբ: Այսպէս կը պահանջեն իրաւունք և տրամաբանութիւն:

Անհարկոյս մենք չենք կրնար արգիլել որ Թիւրքիա չծգնի ինքզինք պաշտպանել. ոճրագործներուն ալ արուած իրաւունք մ'է այդ. բայց մենք կրնանք հակադրել մեր հակափաստերով երբ մանաւանդ ոչ մէկ ուղղամիտ մարդ կրնայ ըսել թէ իրաւունք և արդարութիւն մեր զօրավիգը չեն այս խնդրի մէջ:

Թիւրքիա երբ թշնամի ու երբ ոճրապարտ երբ կը համարձակի այդ կերպ աշխատիլ, մենք որ փոքր դաշնակիցներ հռչակուած ենք, աւելի ևս համարձակութիւն և ոյժ չենք կրնա՞ր ունենալ մեր իրաւունքը պաշտպանելու թիւրք ստութիւններուն և զրպարտութիւններուն դէմ:

Այս անղամ Հայաստանի պատասխանը պէտք է վերջնականօրէն համաուի ապահով հիմերու վրայ որպէսզի համար անհրաժեշտ են Սև և Միջերկրական ծովերու վրայ ելքեր որոնք նաև իրը բնական սահման պէտք է ծառայեն: Մեր պատմական իրաւունքն է այս որը վաւերակելու համար բաւականէն աւելի զոհերնիք, գերազանցը զոհերնիք համեմատական չափով:

Մենք չենք կրնար վախնալ Թիւրքիոյ պրպտուած թիւններէն ու չնայիններէն. բաւ է որ Դաշնակիցները անկիրճօրէն հաւատան մեր իրաւունքին և վճռեն սրբագործել զայն արժանավայել կերպով:

Աշխարհի խղճին առջև պատուած տուր ձայնատուս մ'է Թիւրքիան. իր խօսքերը պէտք է լսել իբր այդ:

Մեր գործը մեր բարեկամ դաշնակիցներուն հետ է. պէտք է աշխատինք համոզել զիրենք ոչ միայն լոկ իրաւական հիմերով, այլ ապագայ խաղաղութեան համար անհրաժեշտ եղող վաստերով որովհետև առանց միացեալ անկախ Հայաստանի մը, Արեւելքը պիտի մնայ միշտ պայթելու մօտ հրաբուխ մը:

Իրաւունք, այժ և շահ համաձայն են այս կէտի վրայ. կը մնայ ճանչնալ և նուիրագործել. Այսպէս կը հրամայէ արդարանութիւնը:

Թ. ԵՂԻՇԷ

ՀԱՅԱՆՊԱՏ ՄԵԾ ՄԻԹԻՆԳ ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

Լոնտոնէն կը գրեն մեզ յունիս 19ին.

Այսօր քաղաքիս Central Hallին (կեդրոնական Սրահ) մէջ մեծ միթինգ մը գումարեցին Անգլիացիները դերակոս կլատսթոնի նախագահութեամբ: Այդ միթինգի գումարման իրենց ջանքեր նուիրեցին նաև Տ. Արամ Բաֆֆի և ուրիշ ոմանք մեր ազգայիններէն: Անոնցմէ բազմութիւն ներկայ կը գտնուէր: Խօսքեան մեր ազգի վարկին և պատկառելի մեծ բարեկամը Լորտ Քէյվըս Պրայս, Խորհրդարանի անդամներէն տեղակալ գնդապետ Լորտ Հէնրի Գալէնտիչ-Պէնդինք և Մնիւրին Ոլիվըմա, Տօգդէօր Բանալտ Պրաուս, Տգղ. Քօն Գլիֆորտ, Սըր Ամբիւր Դրոսֆիլտ, Նէլ Պըքսթոն եայլն:

Մեզ Հայոց համար անմոռանալի այս խանդավառ միթինգը իր մանրամասնութիւններով պատկերացնել կարողութենէս վեր լինելով, կը բաւականանամ միայն հետեւեալ մի քանի տողով որմէ գուբ կրնաք եզրակացնել միթինգին ըրած տպաւորութիւնը:

Ազգային մեծ վայրկեան մ'էր որ ապրեցաւ Լոնտոնի հայ գաղութը, ծափահարելով մէկ կողմէ Հայասէր նշանաւոր Անգլիացիներու խօսած մեզ յոյժ նպաստաւոր խօսքերը և միւս կողմէ մեր ազգային հերոս զօրավար Անդրանիկը որ բեմին վրայ բարձրացած էր մեր հոգեւոր հովիւ Տ. Աբել ծ. վ. Աբրահամեանի քովը նստած:

Միթինգին ներկայ գտնուողները լսել յետոյ ճառախօսները, միաձայնութեամբ քուէարկեցին հետեւեալ որոշումը որը Լորտ Պրայս առաջարկեց և Լորտ Գալէնտիչ Պրէնդինք երկրորդեց:

«Այս միթինգը իր գոհունակութիւն կը յայտնէ թէ Թիւրք վարչութիւնը որ գաղթեր չարունակ թշնամացուց Հայաստանը, այժմ ըլլուին պիտի վերջնական այնտեղ և կը յուսայ թէ նոր Հայ Պետութեան մէջ, որ պիտի հաստատուի Ազգերի Միութեան բարեկամական օգնութեամբը, պիտի տանուին բոլոր Հայերը որոնք կը բնակին նախկին Հայ Թագաւորութեան սահմաններին մէջ, մէկտեղ առնելով անոնք որ հարատակուածը կիլիկիան կը բնակին և հիւսիսակողմը Անդրկովկասը (ուր Հայ անկախ Հանրապետութիւն մը կայ արդէն):»

Միթինգին նախագահը Լորտ Քլաբսըն իր վարման խօսքն ըսելէ առաջ, խօսք առաւ նաև Լոնտոնի Հայոց հոգեւոր հովիւ Տ. Աբել ծ. վ. Աբրահամեանին, որ յատկապէս հրաւիրուած լինելով, բեմին վրայ ներկայ կը գտնուէր իր Հայ եկեղեցականի հանդերձանքով և վերարկուով և գլուխ ֆրանսական գլխարկով նոր Լոնտոն տեղափոխ-

ւած մեր հպարտ հովիւը որ տակաւին այնչափ ուժով չէ անգլիերէն լեզուին մէջ, ֆրանսերէն մի ճառ խօսեցաւ Մրիինկի կազմակերպողներուն և ճառախօսներուն ջերմ շնորհակալութիւն յայտնելէ յետոյ, բոլորէ աղղեցութեան տակ ոգևորուած այն պիսի սրտաշարժ և վաստաց խօսքեր խօսեցաւ Հայ ազգի զգացումներն ու յոյսերը արտայայտելու համար որ յաճախ բուռն ծափահարութիւններով կընդմիջէին իր խօսքեր։ Շեշտեց մանաւորապէս այս կէտի վրայ թէ Հայաստան ամէն վանգ և զոհողութիւն յանձն առնելով կատարեց իր պարտականութիւնը հանդէպ քաղաքակիրթ աշխարհին, հանդէպ Դաշնակիցներուն, որով և հանդիսա է խիղճը հիմա հասած է ժամը որ նոյն այդ Դաշնակիցներն իրենց պարտականութիւնը կատարեն հանդէպ Հայաստանի որպէս զի իրենք ալ հանդիսա խիղճ անհանգիստ։

Տ. Աբել Ա. վարդապետ երբ իր խօսքը վերջացուց, Լորա Պրայս ե. կաւ յատկապէս անոր ձեռքը սեղմեց ըսելով. Monseigneur, vos paroles ont profondément touché notre cœur (Գերապատիւ Տէր, ձեր խօսքեր խորապէս յուզեցին մեր սիրտը)։

Եթէ այս մրիինկը մեծ անուն Անգլիացիներու հզօր ձայնով կրցաւ Անգլիացիներուն ապչ պարգել Հայաստանի վիճակն ու անոր պահանջներու անհրաժեշտութիւնը, մեզ Հայոց համար ալ այս սրտապնդիչ հանգամանքն ունեցաւ որ շշմափելի կերպով տեսանք թէ Անգլիացիները մեզի ջերմ համակիր և պաշտպան հանդիսանալ կուզեն։

ԱՄԵՐԻԿԱ ԵՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Ազգային Միութեան Նիւ Եօրքի Մամուլի Գրասենեակը հետեւեալները կը հաղորդէ մեզի։

Հետեւեալ հաղորդագրութիւնը ըստացուած է նախագահէն.—

«Ձէյմս Ու. Ձէրարտ,

Հայաստանի բարեկամներուն այն հեռագիրը, որով Հայաստանի յանձնախումբի նպատակներուն Ամերիկեան խորհրդի Պատգամաւորները կ'ըղձան, մեզի մեծ պատուոյ բերաւ։ Հաճիլէք ընդունիլ և ձեր ընկերակիցներուն ալ հաղորդել այն խորունկ գնահատանքը զոր կ'զգանք մեզ հանդէպ ձեր յայտնած փափաքութեան համար՝ այնպիսի խնդրոյ մը շուրջ, որուն մեր սրտերը սերտաբար կապուած են։

Յարգանքով՝ Վուտրօ Ուիլսըն»

* * *

Մօրկընթօ կը հաղորդէ հետեւեալը.

«Զարմ Սթիւըրթ Տէյվիսըն,

Նիւ Եօրք

Ես սխալ ներկայացուած եմ իմ թելադրութիւնս էր առեղծել երեք անջատ Յանձնակատարութիւններ, որոնք փափաքելի է որ դրսին մէկ Ամերիկայի ընդհ. կառավարիչի վերահսկողութեան ներքեւ։

Հէնրի Մօրկընթօ»

Ծ. խ. — Մօրկընթոյի այս հեռագիրը կ'ակնարկէ այն լուրերուն որոնց համեմատ ինք կը ջանար Թիւրքիան պահել իբր մէկ վարչական ամբողջութիւն։ Այս տեղեկութիւնը մասամբ կը հաստատէ այդ լուրերը։ Մօրկընթօ կը փափաքի որ երեք զատ չրջանակներ առեղծուին, որոնցմէ մին պիտի ըլլայ Հայաստանը և այս երեք որոշ չրջաններու յանձնակատարութեան համար որոշուի մէկ պետութիւն։ Այսպիսի քաղաքական կապ մը Թուրքիոյ հետ, որքան ալ սակաւ ըլլայ առիկա, անընդունելի է Հայերուս։

Մօրկընթոյի պատասխանուած է որ կարելի չէ համոզել Ամերիկան որ Թուրքիոյ պաշտպանութիւնը առանձնէ և թէ Հայաստան ուղղակի կամ անուղղակի ոչ մէկ քաղաքական կապակցութիւն կամ յարաբերութիւն պէտք չէ ունենայ ոչ Թուրքիոյ, ոչ ալ որևէ պշխարհագրային միաւորման հետ։

* * *

Պր. Ձէրարտ Յունիս 2ին հետեւեալ հեռագրալուրը ստացած է փարիզէն։

«Փարիզ, Յունիս 2, 1919

Ձէյմս Ու. Ձէրարտ,

Ատենապետ Հայկական Ազգային Միութեան Ամերիկեան Յանձնախումբին,

Նիւ Եօրք

Մայիս 10ի ձեր հեռագիրը ըստացած եմ, փետր. 8ին ձեզի տուած հաստատութիւնս կը կրկնեմ։

Պալֆուր

Ծ. խ.— փետր. 8ին Պալֆուր Ամերիկեան Յանձնախումբին հաստատած էր թէ Մեծն Բրիտանիա ժամապէս կը համակրի Յանձնախումբի նպատակներուն, և թէ կը յուսայ որ խաղաղութեան վեհաժողովի որոշումները գոհ պիտի թողուն զինքը։

* * *

«Ձէյմս Ու. Ձէրարտ,

Նիւ Եօրք

Փարիզ, Յունիս 2, 1919

Բարեացեան մեզի տեղեկացուցած է Յանձնակատարութեան մասին Յանձնախումբիդ անցուցած որոշումը։ Անգամ մը ևս կը յայտնենք մեր մեծ երախտագիտութիւնը՝ ձեզի անձնապէս և ձեր Յանձնախումբի անդամներուն, մեր գործին ի նպաստ ձեր ի գործ դրած ազնիւ ճիգերուն համար։

Նուպար»

* * *

Պր. Ձէրարտ Ներկուտական Լաճէ ստացած է հետեւեալ նամակը։

Մայիս 29, 1919

Սիրելի Պր. Ձէրարտ,

«Ամսոյս 24ին ձեր գրկած նամակին համար շնորհակալութիւն կը յայտնեմ։ Հայոց մասին ճիշդ ձեզի պէս կըզգամ և ուրախ եմ որ գործ այնքան կը համակրիք անոնց։ Մեր Յանձնախումբին ժողովէն անմիջապէս ետք, որոշած եմ Հայկական խնդրոյ մասին բերուած առաջարկը ձեռք առնել և որոշման մը գալ այդ մասին։»

Հէնրի Քապօթ Լաճ

(Ազգ)

ՀԱՅԵՐԸ ՍԵՐՊԻԱՅԻ ՄԷՋ

Սերպիայի մէջ կը բնակին բաւական թիւով Հայեր, վաճառական կամ արհեստաւոր։ Ինչպէս ամեն տեղ, նոյնպէս հոս, պատերազմին պատճառով Հայերուն, իբրև նախկին Թրքահպատակներու, վտանգ կըսպառնար երկրէն արտաքսուելու կամ վաճառականական տեսակէտով անգործութեան մատնուելու։ Բայց ուրախութեամբ կը յայտնենք որ Սերպիայի վաճառականութեան նախարար Տ. վ. վէլքովիչ, մօտերս իր մէկ որոշմագրով հաստատեցավ որ Հայերը պատերազմի ընթացքին եղած են Սերպիայի բարեկամ և երբ կազմի հայկական Տէրութիւնը, Սերպերն ալ անոնց երկրին մէջ պիտի վայելեն միևնոյն իրաւունքները ինչ որ Հայերը Սերպիայի մէջ, հրամայեց որ Սերպիայի մէջ բնակող Հայերը ամէն վերջ նկատուին իբրև ազգ քաղաքացի, և վաճառականական օրէնքի տեսակէտով Հայերն ալ ունենան միևնոյն առանձնաշնորհումները։

Այս հանգամանքը մեզ Հայերուս համար շատ կարևոր էր, ոչ միայն նիւթական, այլև բարոյական և ազգային արժանապատուութեան տեսակէտով։

Միևնոյն ատեն երախտագիտական պարտք կը համարինք յայտնել թէ այս տեսակ առանձնաշնորհում մը ձեռք բերելիս կը պարտինք Տիար Սահակ Գէորգեանի ջանքերուն, որ Պէլկրատի մէջ վաճառական և գործարանատէր է։ Եւ այդ որոշմագիրը պաշտօնական թերթին մէջ հրատարակուելէն վերջ, Տիար Գէորգեան, հայ ազգին անունով, բայց նամակով մը խորին շնորհակալութիւն յայտնեց վաճառականութեան նախարար Տ. վ. Վէլքովիչի, խնդրելով հանդիսանալով մեր անկեղծ զգացումներուն հանդէպ սերտ աբութեան և ազգին և բոլոր գաղնակից աբութեանց, որ պիտին գնահատել հայ ազգին գործունէութիւնը, աշխատութիւնը և վաճառականական ձիրքերը։

Ա. ՄԱՐՏԻՔԵԱՆ

Պէլկրատ, 21 յունիս 1919

ԳԼԽՄԱՆՍՕԻ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ ՁԷՐԻՍ ՓԱՇԱՅԻՆ

Փարիզէն 26 յունիս ամսաթիւ հեռագրով մը կը հաղորդեն թէ խաղաղութեան խորհրդաժողովին նախագահ Տ. Գլէմանսօ հետեւեալ նամակը ուղղած է օսմանեան պատուիրակութեան նախագահ Տաման Ֆէրիս փաշային.

Փարիզ, 25 յունիս 1919

Տիար նախագահ,

Դաշնակից և ընկերակից գլխաւոր Տէրութիւններուն խորհուրդը չատ խնամոտ ուշադրութեամբ մը կարդաց այն յիշատակագիրը որ ձեր վեհափառութեան կողմէ իրեն յանձնուեցաւ յունիս 17ին։ Խորհուրդը իր տուած խոստումին հաւատարիմ մնալով, կը ցանկայ հետեւեալ դիտողութիւնները ներկայացնել այդ փաստաթուղթի մասին։

Թիւրքիան պատերազմի մտնելու ժամին եղած քաղաքական դաշերի և անոնց հետ կատարուած ոյքերգութիւններուն մասին իր զրածներուն մէջ Ձեր վեհափառութիւնը ոչ մէկ կերպով կը ջանայ չքմեղացնել և ոչ իսկ մեղմացնել այն սխիրները որոնց համար Թիւրք կառավարութիւնը յանցաւոր նկատուեցաւ այն ատեն։ Այդ յայտարարութիւնը բացայայտ կամ լռելեայն կերպով կընդունի թէ Թիւրքիան ոչ մէկ պատճառ ունէր Համաձայնութեան տէրութիւններին դէմ պատերազմելու, թէ ան չարժած է իբր հիւրգործիք մը Գերմանիային, թէ պատերազմին հետ մէկտեղ, որի սկզբնաւորութիւնը եղաւ առանց չքմեղանքի և չարունակութիւնը առանց գիտութեան, եղած են այնպիսի կատարածներ որոնց վայրագութիւնը կը հաւատարի ու կը գերազանցէ այն ամեն վայրագութիւններ որ Պատմութիւնը երբէք արձանագրած է։

Բայց կուզէք ըսել թէ այս սխիրները գործուած են կառավարութեան մը կողմէ որին չարագործութիւնները կարելի չէ վերագրել Թիւրք ժողովուրդին. թէ այս սխիրները, որոնցմէ քրիստոնեայներէն ոչ նուազ մահմետական նաև մահմետականները, չեն պարունակեր կրօնական մոլեռանդութեան սեւ ստուերը. թէ անոնք բնաւ համաձայն չեն օսմանեան ազնուութեան ինչպէս որ կերեւի այն վերարերմունքէն որ պատմութեան ընթացքին ցոյց տուած է Թիւրքիան իր հպատակ ցեղերին. թէ Օսմանեան կայսրութեան պահպանումը անհրաժեշտ է աշխարհի կրօնական հաւասարակշռութեան համար. թէ քաղաքակրթութիւնը, ոչ նուազ քան արդարութիւնը, կը յանձնարարէ ուրիշ միջոց վերահաստատել ազգութեան իր հպատակները պատերազմէն առաջ իր ունեցած վիճակին մէջ։

Խորհրդաժողովը չկրնար ընդունիլ ոչ այդ եզրակացութիւնը և ոչ ալ այն փաստերը որոնց վրայ կը հիմնուի։ Այն չարագործները մէկ վայրկեան իսկ որ Թիւրքիան ներկայ կառավարութիւնը կը պատպարէ իր նախորդներուն հետեւած քաղաքականութիւնը։ Եթէ իսկ եթէ Թիւրք կառավարութիւնը այդպէս ընելու պարտաւորուած չլիներ բարոյականութեան նկատումներով — և է անշուշտ —, այդպէս ընել պիտի պահանջուէր պետութեան նկատումներով։

Խորհրդաժողովը կը ցանկայ անօգտագործութիւններ չկոչել, ոչ ալ ուշերով նեղութիւն մը պատճառել ձեր վեհափառութեան և իրեն ընկերացող պատուիրակներուն։ Բարեյաժար է Թիւրք ժողովուրդին հանդէպ, որի ընտիր յատկութիւններուն վրայ կը հիանայ, բայց չկրնար այդ յատկութիւններուն չարքին մէջ հաշուել նաև ուրիշ ցեղեր կատարելու ընդունակութիւնը։ Փորձառութիւնը այնչափ յաճախ և այնչափ երկար կրկնուած է, որ այլ կարելի չէ տարակուսիլ արդիւնքի մասին։ Պատ-

ժոթիւնը մեզ կը ներկայացնէ թիւրքական բազմաթիւ յաջողութիւններ, ինչպէս նաև թիւրքական բազմաթիւ ձախողանքներ, նըւաճուած ազգեր և ազատագրուած ազգեր։ Թիւրքը մինակ քայքայում տարած է ամենուրեք ուր յաղթած է։ Երբէք ան կարող չէ եղած խաղաղութեան մէջ պարզացնել ինչ որ պատերազմով չհաց էր։ Այս ուղղութեամբ չեն դործադրուիր իր ունեցած տաղանդները։

Այս վիճակի ակներև եղրակացութիւնը հեռուեալը կը թուի լինել։ Թիւրքիան, առանց ամենափոքր չքմեղանք մը ունենալու և առանց գրգռուած լինելու, դիտմամբ յարձակեցաւ Հայաձայնութեան տէրութիւններին վրայ և պատուելով, իրեն յաղթողներին վրայ ձգեց իր այլազան կայսրութիւնը բաղկացնող զանազան ժողովուրդներուն ճակատագիրը կարգադրելու ծանր աշխատանքը։ Դաշնակից և ընկերակից գլխաւոր պետութիւնների խորհուրդը կուզէ կատարել այդ պարտականութիւնը, գոնէ այնչափ որչափ այդ կը համաձայնի նոյն իսկ այդ ժողովուրդներուն իղձերին և տևական չահերուն հետ. բայց խորհուրդը ցաւով կը տեսնէ որ յիշատակագիրը այս մասին բոլորովին տարբեր կերպով և իրը թէ կրօնական մրցումներուն վրայ հիմնուած նկատումներ յառաջ կը բերէ։

Այդ պատճառաբանութիւններուն նայելով, օսմանեան կայսրութիւնը պէտք է եղեր որ անխախտ պահուի, ոչ այնքան իր սահմաններուն մէջ ապրող իսլամներուն կամ քրիստոնեաներուն օգտին համար, որքան հնազանդելու համար կրօնական զգացմանն այնպիսի անձերի որոնք երբէք չեն զգացած թիւրք լուծը կամ որոնք մոռցեր են թէ ան ի՛նչպիսի ծանրութեամբ կը ճնշէ դանոնք որոնք ենթարկուած են իրեն։ Բայց անշուշտ իրականին մէջ ընաւ երբէք չարդարանար այդ կարծիքը։

Պատերազմի ամբողջ պատմութիւնը ցոյց կուտայ որ այդ կարծիքը ոչ մէկ բանի վրայ կրնայ հիմնուիլ։ Ի՞նչ կրնայ լինել կրօնական նշանակութիւնը կուսի մը որի մէջ բոլոքական Գերմանիան, կաթոլիկ Աւստրիան, օրթոտոքս Պուլկարիան և իսլամ Թիւրքիան դաշնակցած են յարձակելու համար իրենց դրացիներուն վրայ։ Ամբողջ այս գործին մէջ, քրիստոնեայ Հայերի կատարումը թիւրք կառավարութեան հրամանով, եղած է այն միակ առիթը ուր կարելի է արժեցնել նախամտածուած կրօնական մոլեռանդութեան մը տպաւորութիւնը. բայց ձեր վախմութիւնը դիտել տուած է որ մինչև նոյն ժամանակաշրջանը և մինչև նոյն իշխանութիւնների հրամանով կատարուած են անմեղ իսլամներ ալ բաւական մեծ թիւով և այնպիսի սարսափելի հանգամանքներու մէջ որ եթէ բոլորովին չվարատէ ալ կրօնական կողմնապահութեան կասկածը, կը մեղմացնէ զայն։

Եթէ չենք սխալիր, Ձեր վախմութիւնը պիտի հանդիսայ թէ ի՞նչ է մեր յուսացածը։ Ցիշատակագրի մէկ ուշագրաւ հատուածին մէջ ձեր վախմութիւնը կը յայտարարէ որ իր երկրի տարածութիւնն է նուիրուիլ անտեսական և մտաւորական լոյս մշակութի մը։ Ոչ մէկ յեղաշրջում աւելի զգայացնց և աւելի զրաւիչ կրնայ լինել. ոչինչ աւելի օգտակար կրնար լինել։ Եթէ Ձեր վախմութիւնը կրնայ նախաձեռնութիւն առնել թիւրք ցեղի պատկանողներուն մէջ այդպիսի կարևոր յեղաշրջում մը յառաջ բերելու, ան արժանաւոր պիտի հանդիսանայ և պիտի առանայ անշուշտ ամէն օգնութիւն որ մենք կրնանք տալ։

Հաճեցէք ընդունիլ և այլն։

(Ստորագրուած)
ԳԼԷՄՈՆՍՕ

ԹԻՒՐՔ ԱՌԱՔԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

Ֆէրիա Տաման փաշան յունիս 24ին նոր ծանուցագիր մ'ալ ղրկեց խաղաղութեան խորհրդաժողովին։ Այս անգամ իր պահանջկոտութիւնն այնչափ յառաջ տարած էր որ ոչ միայն օսմանեան կայսրութեան հողային ամբողջութեան պահպանումը կը պահանջէր դարձեալ, այլև կ'ելլէր թէ երբ յարմար րոպէն գայ, Թիւրքիան պատրաստ է Անգլիայի հետ բանակցելու, Եգիպտոսի և Կիպրոս կղզիի վիճակը պրպտելու համար։

— Տ. Գլէմանսօ յունիս 29ին նամակ մը ղրկեց Տաման Ֆէրիա փաշային և իր այս նոր նամակով յայտնեց որ խորհրդաժողովը ծանրանայ քննութեան առած է իրեն յանձնուած յիշատակագիրը։ Բայց որովհետև Թիւրքիայի չահերը մէկդի պիտի թողնուին, խորհրդաժողովի փափաքին հակառակ, անկարելի է դժբաղդաբար, օսմանեան պատասխրակութիւնը աւելի երկար ժամանակ փարիզ ձգելով օգուտ մը չպիտի կրնայ ունենալ։

Հետևապէս, օսմ. պատուիրակութիւնը կը մեկնի այսօր փարիզէն, Թիւրքիա վերադառնալու համար։

ԳԵՐՄԱՆԻԱՅԻ ՀԵՏ ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ ԴԱՇՆԱԳՐԻ ՍՏՈՐԱԳՐՈՒԻԼԸ

Դաշնագրին ստորագրելու համար Գերմանիայի կողմէն ղրկուած նոր պատուիրակութիւնը, որ կը բազկանայ արտաքին գործերի նոր նախարար Ֆոն Հէրման Միւլլէրէն և հաղորդակցութեան ճանապարհներուն նոր նախարար Կէսպէրկէն, վերջապէս հասաւ յունիս 28ի շաբաթ առաւօտ ժամը 3ի մօտերը։ Պատուիրակներուն վաւերականութիւնը ստուգելու գործողութիւնը կատարուեցաւ ժամը 10ին։

Դաշնագիրը ստորագրելու հանդիսաւոր արարողութիւնը սկսաւ վերսայլի ամարանոցի Սալոն աէ կլաի սրահին մէջ ժամը 15ը 12 րոպէ անցած։ Ամէնէն առաջ ստորագրեցին պետերը. յետոյ իրենց ստորագրութիւնը դրին Միացեալ-Նահանգներուն նախագահ Տ. Ուիլսըն, Անգլիոյ վարչապետ Լոյտ Ջորճ, Ֆրանսայի վարչապետ Տ. Գլէմանսօ, Իտալիոյ պատուիրակ Սանինօ և հետզհետէ դաշնակից միւս տերութիւններուն պատուիրակները։ Նիստը վերջացաւ ժամը 15ը 50 անցած։

Նոյն դիշերը բնականապէս ամբողջ Ֆրանսայի մէջ լուսավառութեան և տրախտութեան հանդէսներ կատարուեցան։

Տ. ՈՒԻԼՍՐՆԻ ՖՐԱՆՍԱՅԷՆ ՄԵԿՆԻԼԸ

Միացեալ Նահանգներուն նախագահ Տ. Ուիլսըն յունիս 28ի պատմական հանդէսէն, Գերմանիայի հետ խաղաղական պայմանագիրը ստորագրելէն յետոյ, մեկնեցաւ իր սիրելի նոր հետ մէկտեղ փարիզէն յունիս 28ին ժամը 21ը 45 անցած և յունիս 29ին ժամը 14ը 15 անցած Պրէսթ կղզին ճանբայ ելաւ Ջ'որճ Ուաշինկթըն շոգենաւով Ամերիկա վերադառնալու համար։

Մեկնելէն առաջ պատուաճաշ մը իրեն սրտեցաւ Էլիզէի պալատին մէջ։ Երկու նախագահներն ալ, Տ. Փուէնգարէ և Տ. Ուիլսըն, բաժակաճառերին մէջ իրենց փոխադարձ խոհրին համակրութիւնները յայտարարեցին Ֆրանսայի և Ամերիկայի համար։

Ամերհան խորհրդաժողովին կը մասնակցի Միացեալ Նահանգներուն կողմէն Տ. Լանսինկ և դնդապետ Հաուզ։

ՄԵՐ ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ՀԵՏ

Հազիւ խմբագրատունը մտած՝ հետևեալը կը ճանչէ։ Հաճելի անակնկալ մը վերապահուած է ինձ առտուն կանուխ։ Հայաստանի Հանրապետութեան վարչապետ Պ. Յովհաննէս Քաջազնունի Պոլիս է հասած։

Քանի մը վայրկեան, ու արդէն Հայաստանի վարչապետին քովն եմ ընկերոջ մը հետ։ Կայտառ ծերունի մըն է դիմացս, որուն դիմագծերը կ'արտայայտեն արդէն խոնջէնքը, յամառելով սակայն կորով մը պահել։

Ա՛նքան հարցում ներ կ'ողողեն ուղեղս, որ չեմ գիտեր ուրկէ սկսիմ։ Կը նախընտրեմ հարցում ներուս ամէնէն դիւրինը։

— Ո՞ւր կը մեկնիք եւ ի՞նչ պաշտօնով։

— Ուղղակի փարիզ կը մեկնիմ, եւ հաւանաբար հոնկէ նաեւ Ամերիկա։ Հայաստանի կառավարութիւնն ու խորհրդարանը լիազօրութիւն տուած են ինծի բանակցութիւններ կատարել հաշտանայնական պետութիւններու եւ Միացեալ Նահանգներու հետ՝ տնտեսական օժանդակութեան համար։ Հայաստան անմիջական պէտք ունի ներառութեանց, եւ ես պաշտօն ունիմ գնումը յաջողցնելու։ Աբտօնաւած եմ այդ առթիւ պայմանագրութիւններ կնքել Հայաստանի կառավարութեան անունով։ Ինձ կ'ընկերանայ Հայաստանի եւրոպական նախարարը՝ Պ. Աբրահէս Լինքիէեան, ինչպէս նաեւ անձնական քարտուղարս՝ Պ. Արշակ Մելիքեան։

— Ո՞րքան պիտի տեւէ ձեր ճամբորդութիւնը։

— Հաւանաբար մինչեւ երկու – երեք ամիս պաշտօնս աւարտեմ ու դառնամ Հայաստան։

Ի՞նչ տնտեսական դրութեան մէջ է Հայաստան։

— Պէտք է ըսեմ թէ Հայաստան տընտեսական շատ դժուարին օրեր կ'անցընէ։ Ամէնէն աւելի մեզ դժուարութիւն պատճառողը հացի պակասութիւնն է։ Սակայն վերջերս բարելաւում մը զգալի եղաւ երկրին տնտեսական պայմաններուն մէջ։ Այս բարելաւման գլխաւոր պատճառներէն մէկը ամերիկեան օժանդակութիւնն է։ առաջ ամերիկեան նպաստի կոմիտէն էր որ իր օժանդակութիւնը կ'ընծեռէր, հիմա ուղղակի ամերիկեան կառավարութիւնն է որ օժանդակութեան գործը ստանձնած է։ վերջերս ամերիկեան կառավարութեան հետ տնտեսական պայմանագրութիւն մը կնքեցինք, որուն հիմնական կէտերով ամերիկեան կառավարութիւնը մայիսէն սկսելով չորս ամսուան ընթացքին Հայաստանի կառավարութեան պիտի հասցնէ 20,000 թոնս ցորեն։ Փոխադրութիւնը պիտի կատարուի չորս շոգենաւերով որոնց առաջինը արդէն Մայիս 30ին Պաթում հասաւ, ուր այս պահուս բեռները կը պարպուին երկաթուղիով Երեւան դրկուելու համար։ Երկրորդ պատճառը յառաջ եկած բարելաւման, այն է որ 2 – 3 շաբաթէն այսինքն մինչեւ ձմեռնոյ վերջը մենք կ'ունենանք արդէն մեր առաջին հունձքը։ Թէեւ ցանքերը ամբողջապէս չեն կատարուած, բայց ցանուածները արդէն առատ բերք տուին։ Ասկէ զատ յիշեմ ուրիշ պարագայ մը։ Այն արտերը որոնք անցեալ աշնան չէին հաւաքուած, այս տարի ինքնաբերաբար բերք տուին, շնորհիւ այն հնագոմանքի որ չհնձուած հասկերը թափեր են գետին եւ սերմ նգուի դեր կատարեր։ Այս երկու պատճառներով հացի պակասութիւնը թէեւ սկսաւ գոյութիւն ունենալ, սակայն Հայաստան մեծ կարօտութիւն ունի ուրիշ ամէն տեսակ մթերքներու։ Բայց յոյս ունինք որ շուտով Հայաստան կը մտնեն նաեւ ամէն կարգի ապրանքներ, ինչպէս ձեռնարկած են արդէն զանազան վաճառականներ՝ իրենց անհատական ջանքերով։ Կը յուսանք որ մեր դիմումները մի անգամ ընդ միշտ դադրման տանին մեր պարենաւորման դժուարութիւններուն։

— Իսկ Հայաստանի ներքին դրութիւնը։

— Մեր պետական գոյութեան մէկ տարուան ընթացքին՝ մենք երկիրը եւ կառավարութիւնը կազմակերպելու համար անագին ճիգ թափեր ենք։ Թէեւ մեր պետութիւնը իր կազմուածքով դեռ հեռու է անթերի ըլլալէ, սակայն նկատի ունենալով այն վատթար պարմանները որոնցմով շրջապատուած էինք ամբողջ տարուան մը ընթացքին, կրնամ ըսել որ մեր ժողովուրդը ցոյց տուաւ թէ ամէն ընդունակութիւն ունի պետութիւն մը կազմակերպելու եւ վարելու։

— Հապա զօրքը։

Մեր զօրքերը որոնք ռուսական քայքայման եւ անիշխանութեան մասնուած էին՝ մէկ տարի ետք արդէն կազմակերպուած եւ կարգապահ կանոնաւոր բանակ մը կը ներկայացնեն։ Միակ դժուարութիւնը զոր մեր բանակը կը քաշէ՝ թէքնիք պիտոյքներու պակասն է։ Զնայելով ատոր, մենք մեր զօրքէն բացարձակապէս գոհ ենք. - ան մեր յուսացածէն աւելի եղաւ մէկ տարուան ընթացքին։ Զանազանուեցաւ ոչ մէկ անկարգութիւն, ոչ մէկ բմբռնութիւն մեր զօրքին մէջ։ Մէկ խօսքով՝ մեր բանակը թէ քանակով եւ թէ որակով ի վիճակի է մեր պետութիւնը պահպանելու։

— Տեղեկութիւն կրնա՞ք տալ սահմանագլուխի խնդիրներուն մասին։

— Ինչպէս գիտէք, մեր երկիրը ի սկզբան բոլորովին մեզմէ շրջանակ մը միայն ունէր իբրեւ տարածութիւն։ Մեր դաշնակիցներուն յանձնաժողովը եկաւ իրերու դրութիւնը փոխելու։ Այնպէս որ այսօր Հայաստանի Հանրապետութիւնը իր թեւակոխութիւնը կը տարածէ Ճորոխի եւ Նախիջեւանի գաւառներուն ինչպէս նաեւ ամբողջ Կարսի նահանգին վրայ որ իր մէջ կը պարունակէ չորս գաւառներ, — Կարսը, Կաղզուանը, Օլթին եւ Ախալցխան։ Հայաստանի սիրապետութիւնը արդէն

թափանցած է հոն՝ զինուորապէս եւ վարչապէս։ Թուրքերը ոչ մէկ տեղ ընդդիմութիւն ցոյց չեն տուած Հայաստանի քանակին, այլ ընդհակառակը համակրութեամբ եւ ողջոյններով ընդունած են հայ զօրքերը։ Այնպէս որ զօրամասերը առանց գնդակ մը արձակելու գրաւած են վերոյիշեալ շրջանները։

— Իսկ վիճելի հողամասե՞րը։

— Հայաստանի ներկայ սահմաններուն վրայ կը գտնուին երկու պատմական շրջաններ՝ որոնք վիճելի են Հայաստանի եւ Ատրպէյճանի միջեւ։ Այդ շրջաններն են Զանգեզուրի եւ Ղարաբաղի լեռնային մասերը, իսկապէս հայկական, զոր պատմութիւնը կը կոչէ Արցախ եւ Սիւնիք անուններով։ Այդ հողամասերու խնդիրը դեռ վիճելի կը մնայ։

— Ի՞նչ են ձեր յարաբերութիւնները դրացի պետութեանց հետ։

— Այդ յարաբերութիւնները ճշդելու եւ բարի դրացնութեան մը հիմերը գծելու համար այս պահուս Թիֆլիսի մէջ կը գումարուի խորհրդաժողով մը՝ Հայաստանի, Վրաստանի, Ատրպէյճանի եւ Լեռնականներու հանրապետութեան մասնակցութեամբ։ Պէտք է անմիջապէս աւելցնեմ, որ այս վերջին հանրապետութեան ներկայացուցիչները մեկնեցան խորհրդաժողովէն՝ իրենց պետութիւնը լուծուած ըլլալով։ Խորհրդաժողովին կը մասնակցին արտաքին գործերու նախարար Պ. Սիրական Տիգրանեան, արդարութեան նախարար Պ. Յարութիւնեան եւ խորհրդարանի անդամ Պ. Սահակեան Յարիկնեան։ Խորհրդաժողովը՝ որ պաշտօն ունի լուծելու վիճելի հարցերը, դեռ կը շարունակէ իր նիստերը, թէեւ դեռ որեւէ խնդիր հիմնապէս լուծուած չէ։

— Ի՞նչ է դաշնակիցներու տրամադրութիւնը Հայաստանի հանդէպ։

— Դաշնակիցները շատ բարեացակամ վերաբերում ունին Հայաստանի նկատմամբ։ Մանաւանդ անգլիական զինուորական պատուիրակութիւնը եւ ամերիկեան կոմիտէն չեն գլանար իրենց աջակցութիւնը, միշտ համակրութեամբ կը վերաբերուին մեր կառավարութեան հանդէպ։

— Ի՞նչ կը խորհուիներգաղթի մասին։

— Այդէն պատրաստութիւններ կը տեսնուին ներգաղթի մասին։

— Խորհրդարանի ընտրութիւնները ե՞րբ կատ՞ած են Հայաստանի մէջ։

— Ընտրութիւնները տեղի պիտի ունենան Յունիս 21էն 23։ Այժմ նախնական պատրաստութիւններ կը տեսնուին, ցուցակներ կը պատրաստուին եւ այլն։

— Դաւիթեցի տագնապ տեղի ունեցա՞ւ վերջերս։

— Ոչ։ Պէտք է ըսեմ որ դաւիթեցին անդամները՝ դաշնակցական թէ ժողովրդական՝ համերաշխութեամբ կը գործեն, որքան ալ մամուլի եւ խորհրդարանի մէջ երկու կուսակցութեանց միջեւ տարակարծութիւն գտնուի կամ պայքար մղուի։ Ինչպէս գիտէք, իմ դաւիթեցի կազմուած է Դաշնակցական եւ Ժողովրդական կուսակցութեան պատկանող նախարարներէ, իսկ չէզոք միայն պատերազմական նախարարը կայ։ Դաւիթեցին անդամ նեղին են Պ. Պ. Այնթափցը խստասեան՝ ներքին գործերու նախարար եւ փոխ–վարչապետ, իրեն կը փոխանորդէ Պ. Սարգիս Մանասեան՝ իբր ներքին գործերու նախարար, Պ. Սիրական Տիգրանեան՝ արտաքին գործերու նախարար՝ Պ. Արտաշէս Ենոֆիձեան, որուն բացակայութեան կը փոխանորդէ Պ. Ճանկէտեան, Պ. Սահակ Թորոսեան՝ իճամատարութեան նախարար, Պ. Սամսոն Յարութիւնեան՝ դատական նախարար, Պ. Մելիք Ղարակէօզեան՝ կրթական նախարար, Պ. Վերմիշեան՝ պարենաւորման, Զօրավար Ա–րարատեան՝ պատերազմական։

Հրաժեշտ կ'առնեմ խօսակցէս, յաջողութիւն մաղթելով իրեն եւ բարի ճանապարհ։

ՇՐՋԻԿ

(Ճակատամարտ)

ՃԱԿԱՏԱՄԱՐՏ

Օրաթերթ

Բարբարոս թիւրք դահիճների ձեռքով հայ ազատութեան գոհուած ԱԶԱՏԱՄԱՐՏ լրագրի ընթերցողները կրնան գէթ մխիթարուիլ, իմանալով որ անոր աճիւնները վերածնած է այժմ ՃԱԿԱՏԱՄԱՐՏ լրագիրը։ «Ճակատամարտ» ժառանգած է իր ճնողների կորովն ու գաղափարները եւ կը շարունակէ անոնց կտակած ազատամարտը։

Բաժնորդագին արտասահմանի համար՝ տարեկան 80 ֆր., վեցամսեայ 45 ֆր.։

Հասցէն «Djagatamart» Journal arménien, Rue Cabristan N. 37. Péra. Constantinople.
(Poste militaire française)

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՀԱՅԵՐԸ ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՄԷՋ

Հռոմէն մեր թղթակից Աօս կը գրէ մեզ. «Մխիթարեան Հայրերուն հետ յարաբերութեան մէջ գտնուող անձնաւորութենէ մը կիմացամ թէ Միաբանութիւնը Հ. Յ. Վ. Թորոսեանը Եգիպտոս պիտի ղրկէ մօտերս, հայ գպրոցի մը եւ որբանոցի մը բացման խնդրով զբաղելու համար։»

ՏՐԱՊԻԶՈՆ

Կ.պոլիս գտնուող ամերիկեան վերին պօմիսէր Մորկընթաու ի նկատի ունենալով Տրապիզոնի եւ շրջակայների գործերով զբաղելու սոխպղական պէտքը, հարկ եղած կարգադրութիւնն ըրեր է ամերիկեան հիւպատոս մը ղրկուելը Տրապիզոն։

— Ազգային Պաարիսբքարանը Տրապիզոնի առաջնորդական տեղապահ նշանակեր է Գանեաի նախկին առաջնորդ Տ. Գարեգին վարդապետ Խաչատուրեանը։

ԱՆՑՈՒԴԱՐՁ ՄԱՐՄԱՇՏԱՆ

Փարիզի Հայ Համագումարին համար Ամերիկահայ Ժողովրդին կողմէ ընտրուած պատուիրակներէն Տիար Զաուիկ Մանթիկեան անցեալ շաբաթ Փարիզէն Մարսէյլ եկաւ առանձին գործով եւ մէկ քանի օր մնալէ վերջ վերադարձաւ Փարիզ։

Ինք Հայաստանի ազատութեան յոյսերով ոգեորուած, իր խօսքերով ոգեորիչ յոյսեր կը ներշնչէ նաեւ իր խօսակիցներին, երբեմն աւելի մօտէն տեղեակ մեր ազգային գործի կացութեան։

Իր տուած տեղեկութիւններէ մասնաւորապէս մեզի հետաքրքրական են և անոր համար որ Հայաստանի Հանրապետութեան ներկայացուցիչները յաջողած են բաւական մեծ փոխադրութիւններ կնքել Հայաստանի սովը մեղմելու նպատակով։

ՏՕԳԴՐ· ԳԱԲՐԻԷԼԵԱՆԻ ՄԱՀԸ

Ցաւով կիմանանք ամերիկահայ թերթերէն որ ծանօթ հրապարակախօս և դրագէտ Տօգդէօր Մ· Մարսել Գաբրիէլեան եռամսեայ անողոք հիւանդութենէ մը յետոյ իր մահկանացուն կնքեր է յունիսի 3ին, Ուիհոքընի հիւանդանոցին մէջ։

Նիւ Եորքի հայ գաղութը իր վարժի և ծերունազարդ ազգային գործիչ բժիշկներէն երբորդն է այս որ կը կորանցունէ այս տարիի ընթացքին մէջ· Տօգդր· Մարվեճանէն և Տօգ· Թիրեաքեանէն յետոյ, Տօգ· Գաբրիէլեանի ալ մահագոյժը կը հանի մեզ։ Տօքտ· Գաբրիէլեան գրած է ազգային, կրօնական, առողջապահական և լեզուաբանական նիւթերի վերաբերեալ մի քանի դիրքեր։ Մի ժամանակ Նիւ Եորքի մէջ հրատարակած է նաև «Հայ քանուն թերթ մը որ 7 տարիի չափ շարունակած է։

Թաղման յուղարկաւորութիւնը կատարուած է յունիս 6ին և կրօնական արարողութեան մասնակցած են թէ՛ լուսաւորչական և թէ՛ բողոքական եկեղեցականները։

ԻՏԱԼԻԱ

Օրլանոյի նախարարութիւնը իր հրաժարական տուած լինելով, նոր նախարարութիւն մը կազմուեցաւ Տ· Նիթիի նախագահութեամբ որ առանձնած է վիտեդամայն ներքին գործերի նախարարութիւնը։

Արտաքին գործերի նախարար եղած է Տ· Դիթոնի, փարիզի իտալական նախկին դեսպանը, որ խաղաղութեան Խորհրդաժողովին մէջ իտալական պատուիրակութեան պետը պիտի լինի այսուհետև։

Նախորդ վարչապետ Տ· Օրլանոյ ծանօթ հայասէր մ'էր։

ՓՈՔՐ-ԱՍԻԱՅԻ Ա.ԲԵՄՏԵԱՆ ՄԱՍԻ ԸՆԴԱՐՁԱԿ ՔԱՐՏԷԶ

Carte de la partie occidantale de l'Asie Mineure, composée de 15 planches et dressée par Henri Kiepert, d'après ses propres observations et d'autres levées pour la plupart inédites. 1890-91.

(Փոքր Ասիոյ Աբեմտեան մասի այս ընդարձակ և մանրամասն քարտէզը, որի համեմատականն է 1:250.000, կը բաղկանայ հետեւեալ 15 կտոր մեծ քարտէզներէ. 1. Gallipoli, 2. Constantinople, 3. Ismid, 4. Adramyti, 5. Balikesser, 6. Kutahia, 7. Smyrne, 8. Alachéhir, 9. Afiun Karahissar, 10. Samos, 11. Aïdin, 12. Sparta, 13. Kos, 14. Rhodos, 15. Adalia.

Այժմ հպատակիւս դարձած այս հրատարակութենէն չունինք բազմաթիւ օրինակներ. ուստի զայն ունենալ փափաքողը պէտք է փութայ։ 15 քարտէզին մէկտեղին է 100 ֆրանգ. առանձին չծախուիր (Ճանապարհածախքով 105 ֆրանգ)։

ԾԱՆՈՒՑՈՒՄՆԵՐ

ՎԵՐԱԾՆՈՒՆԴ

Շաբաթաթերթ

«Վերածնունդ» որ ասկէ առաջ կը հրատարակուէր 2 շաբաթը մի անգամ, շաբաթաթերթ եղած է այժմ։ Նոր բաժնորդագինն է 26 Թուի համար (1919 Յունիս 16— դեկտ. վերջ) 20 ֆրանգ։

Դրամ, նամակ եւ գրութիւններ ղրկել հիմնադիր մնօքէնին այս հասցէով· Dr. Léon Hampartzoumian, D. D. S.
16, Bould· St.Denis· PARIS

ՀԱՅ ԳՈՐԾԻՉՆԵՐԻ ՆԿԱՐՆԵՐՈՎ ՔԱՐԴ ՓՈՍՏԱԼՆԵՐ

Իտալիոյ Հայ Ուսանողական Միութիւնը գեղեցիկ գաղափարն ունեցած է հայ անուանի գործիչներուն պատկերներով քարդ-փոստալներ հրատարակ հանելու որպէսզի ժողովուրդը զանազ աւելի յաճախ իր աչքի և մտքի առջեւ ունենայ։

Հետեւեալ գործիչներուն պատկերներով տպուած քարդ-փոստալները կարելի է ստանալ նաև Ա.ըմէնեան գրատեղեակէն. 1. Խրիմեան Հայրիկ· 2. Պետրոս Ադամեան. 3. Դանիէլ Վարուժան. 4. Աւետ Ահարոնեան (Սիամանթօ) և 5. Գաւիթ Գաւիթեան (Յովհաննէս)։

Ստացանք նաև Պօղոս Նուպար փաշայի և Ալեքսիս Արիստակեսի նկարներով քարդ-փոստալներ։

Մարսէյլի մէջ կը ծախուի 20 սանդիմի. Մարսէյլէ դուրս կը ղրկուի, փոստի ծախքը հաշուելով, 25 սանդիմի։

ԾԱԽՕՒ ՔԱՐՏԷԶՆԵՐ

Լոյս տեսաւ Հայաստանի քարտէզը գունաւոր և հայատառ, պատրաստուած Մ. Զամիչեանէ։ Մեծութիւնն է 65×48։ Կարելի է ստանալ Ա. ըմէնեան գրատեղեակէն։ Գին Մարսէյլի մէջ 2 ֆր. և 50 սնդմ. Մարսէյլէն դուրս 2,75։

Սիսուանի աշխարհագրական քարտէզը. Կիլիկիա հին և նոր, հայկական գաւառօք ԺԲ—ԺԴ դարուց։

(Հայերէն տառերով այս գեղեցիկ քարտէզը, որը Հ. Գ· Ալիշան գծագրած էր տպագրուած է Վինհափկ, 77 հարիւրորդամէտր լայնութեամբ և 51 հարիւրորդամէտր երկայնութեամբ գեղեցիկ թուղթի վրայ) Գին 6 ֆր.։ Մարսէյլէն դուրս 6 ֆր. 30։ Ղրկելու համար թանձրաքարտէ խողովակի մէջ դրուելով 7 ֆր.։

ՏՆՕՐԷՆ—ՆՄՐԱԳԻՐ
Մ· ՓՈՔՐՈՒԶԱՆԵԱՆ
ՄԱՐՍԷՅԼ

Հայերէն Տպարան Մ. Փոքրուզեանի
Le Gérant : François CARRIERE.
Marseille. — Imprimerie du Midi